

2. LITERATUURPROPAGANDA

Aan de manier waarop beurzen worden uitgeschreven, hangt vaak een onaangenaam pedagogisch geurtje: de schrijvers worden beschouwd als arme donders die dankbaar moeten zijn dat men hen een bed, een tafel en een lamp aanbiedt en hen in een ‘nieuwe, opwindende’ omgeving brengt. Lichtelijk overdrijvend kan je zeggen dat de meeste instanties ervan uitgaan dat schrijvers eenzame wezens zijn die celibatair leven, geen kinderen, geen voorkeuren voor bepaald eten en geen allergieën hebben, in alle klimaatsomstandigheden kunnen leven en werken, en – hoewel ze eigenlijk verondersteld worden gevoelig te zijn – volkomen onverschillig staan ten opzichte van hun naaste omgeving, de meubels, de inrichting, de werkplaats die ze in bruikleen hebben, de nieuwe schrijftafel enz.

Een ander probleem is het kiezen van de schrijvers. Vele directeurs van instellingen in het buitenland (zoals de Goethe-instituten) leven al zo lang buiten Duitsland, dat ze niet echt een goed zicht hebben op het literatuurgebeuren en dus ook geen eigen oordeel kunnen vellen over auteurs die de moeite waard zijn om uit te nodigen. Ze genereren hun voorkeuren uit de culturele pagina's van grote kranten en op basis van tips. Zo werd ik ooit voor het boek *Café Brazil* naar Sao Paulo uitgenodigd. Het boek ging over een gelijknamige kroeg in Berlijn. Maar de reis naar Brazilië was wel mooi meegenomen.

Vaak ontstaat, door deze afstand met het thuisland en de literatuurwereld daar, een soort literatuurpropaganda van de cultuurkaternen. De schrijvers die werden uitgenodigd en daardoor ook indirect werden uitgeroepen tot de vertegenwoordigers van Duitsland, waren de schrijvers die thuis al de goedkeurende zegen kregen van de literatuurpauzen en de tsaren van cultuurkaternen. Dit kan leiden tot een zekere eentonigheid, eenzijdigheid en verveling in het programma. Maar het grootste probleem bij de op het eerste gezicht al te royale toekenning van beurzen is dat men van de schrijvers tijdens hun verblijf twee dingen verwacht die elkaar absoluut uitsluiten: een bekroond nieuw werk én een haast niet te stuiten interesse voor de nieuwe omgeving, de nieuwe medemensen, het andere land (als het gaat om een buitenlandse beurs). Liefst volg je ook nog een taal cursus. Of nee, dat moest je thuis al hebben gedaan. En natuurlijk mag je tijdens je verblijf niet verder werken aan een of ander ‘oud’ thema, maar moet je jezelf door de nieuwe omgeving laten ‘inspireren’. De gastheer zou namelijk graag met trots over de succesvolle roman kunnen zeggen: ‘Zonder onze beurs lag dit boek hier niet.’ Daarom wil degene die beurzen verleent het liefst ook beursaanvragen waarin de schrijver duidelijk zijn of haar interesse toont voor de plek in kwestie. Wanneer een schrijver eerlijk zou zijn en eenvoudigweg zou schrijven ‘thuis rinkelt de telefoon voortdurend,

staan de burens voor de deur en werken de kinderen op mijn zenuwen. Ik heb nu vier weken time-out nodig om mijn roman rond te krijgen’, dan zou hij de felbegeerde beurs zeker niet krijgen.

3. LATENTE MANIPULATIE

Dat streven van de beursverstrekker naar ‘in situ’-teksten wordt nog absurder als je weet dat beurzen zelden langer dan twee of drie maanden duren. Zelfs een half jaar is niet genoeg om een roman te schrijven die in Parijs, New York, Berlijn of Schöppingen plaatsvindt. Dit betekent dat er van de auteur wordt verwacht dat hij, aansluitend bij zijn beurs, op eigen kosten nog een aantal peperdure reizen maakt.

De rol van mecenas bevalt hen prima

De schrijver wordt dikwijls ook verzocht om een essayistische of journalistieke tekst te schrijven over de plek waar de beurs doorgaat. Vaak gaat het hier om een Stadsschrijvers-Beurs. En vaak liggen de eisen van deze opdracht zo hoog dat de schrijver helemaal niet meer aan zijn eigen oeuvre kan werken. Sommige instanties die beurzen verlenen, vragen twee maal per week een commentaar over een ‘gebeurtenis in onze regio’. Het gaat hier bijna altijd om bijdragen die de auteur nooit meer voor een ander doel kan gebruiken. Vaak is hij ook juridisch gebonden aan de beursverlenende instantie en mag hij de tekst nergens anders voor gebruiken (meestal voor een beperkte periode).

Nog een probleem is dat veel schrijvers hun romans niet meer schrijven rond thema's waarin ze zich echt willen verdiepen. In de plaats daarvan verblijven ze in steden en landen waar ze zonder uitnodiging nooit heen zouden gaan. Dit heeft dan zijn weerslag op het thema dat ze kiezen, hun mogelijkheden tot onderzoek en hun kunstproductie. Je zou dit kunnen bestempelen als een ‘vriendelijke overname’, want natuurlijk wordt de schrijver niet gedwongen om een beurs aan te nemen of zich door een bepaalde plek te laten inspireren. Maar soms laten financiële, geografische of institutionele omstandigheden haast geen andere keuze. De beursverlenende organisaties zijn gewoonlijk heel trots wanneer auteurs met hun werk terugvallen op de plek van ontstaan. Dat je dit zou kunnen ervaren als een vorm van latente manipulatie – zeker wanneer er aanspraak wordt gemaakt op de teksten die over de regio gaan – lijkt volkomen aan hen voorbij te gaan. De rol van mecenas bevalt hen prima.